

Bakkeknapp

Scabiosa columbaria

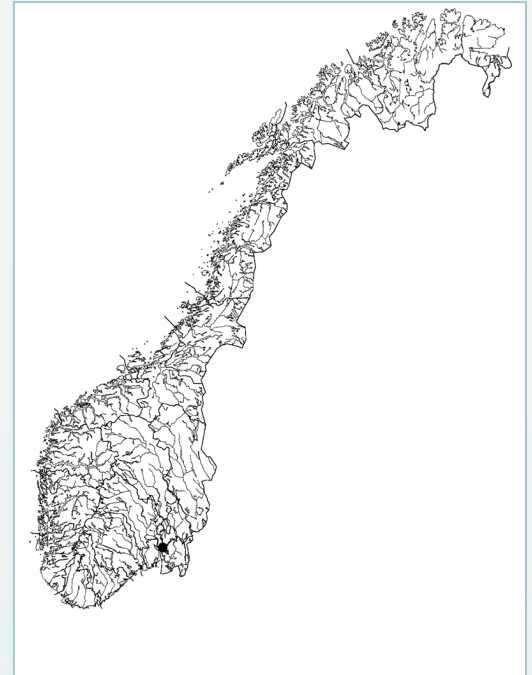
Rødlistet art

faktaark

Bakkeknapp ble oppdaget i Norge i 2005 og er i Norge bare kjent fra én lokalitet i Moss i Østfold, med et fåtall individer. Arten vurderes under noe tvil som hjemlig i Norge og er knyttet til tørre, kalkrike beitebakker.

Status
Kategori kritisk truet (CR) i Norsk rødliste for arter 2010.

Utbredelse av bakkeknapp.

Kjennetegn

Bakkeknapp er en kortlevd flerårig plante (2-5 år) av kardeborrefamilien, en familie med låg diversitet her oppe i nord, men med høg diversitet lengre sør i Europa. Karakteristisk for familien er motsatte blad og at blomstene sitter mange sammen på et blomsterleie i ei tett korg med korgdekkblad. Bakkeknapp skiller seg fra de to andre hjemlige artene av familien, rødknapp og blåknapp, ved at stengelbladene er dypt fjærfliket med svært smale fliker. Både bakkeknapp og rødknapp har større randkroner enn midtkroner, men bakkeknapp har mye smalere korgdekkblad enn rødknapp. Bakkeknapp er mye spinklere og mindre enn rødknapp. Bakkeknapp har blåfiolette blomster med fem fliker, mens rødknapp har rødfiolette blomster med fire fliker. Rødknapp har en stivhåret stengel og lodne blader, de nederste bladene er ofte hele, og stengelbladene er grunt til dypt fliket. Bakkeknapp ser nesten ut til å være snau, men den har ganske korte, fine hår på både stengel og blad. Den tredje hjemlige norske arten, blåknapp, har hele blad og kuleformet korg med blå blomster.

Utbredelse

Bakkeknapp har i all hovedsak en europeisk utbredelse i et belte fra England i vest til Ukraina i øst, til Italia i sør og Danmark i nord, men med spredte forekomster i Spania og rundt Middelhavet, i øst rundt Det kaspiske hav, og i Baltikum, Sverige og Norge. Den norske forekomsten er den nordligste og også godt atskilt fra de nærmeste i Sverige og Danmark.

Biologi

Bakkeknapp er knyttet til åpen beitemark på veldrenert, grunnlendt mark med baserik jord. Planten har krypende jordstengel, og ett genetisk individ kan bestå av mange, romlig atskilte skudd. Bakkeknapp har både planter med tokjønnete blomster og planter med bare hunnblomster. Pollenknappene åpner seg før arret er mottagelig for pollen, og eksperimentell pollinering har vist at planten kan sjølpollineres selv om det trolig sjelden skjer i naturen. Blomstene pollineres av insekter.

Bakkeknapp fra Jeløya i Moss kommune i Østfold.
Foto: Egil Michaelsen
(<http://www.markblomster.com/>)

Bestandsstatus

Bakkeknapp ble først oppdaget i Norge på Jeløya i Moss sammen med flere andre varmekjære planter i 2005. Arten vurderes som kritisk truet (CR) fordi den bare er kjent fra denne ene forekomsten og med meget få individer. Hele den kjente bestanden er på 20 x 10 meter og med ca. 35 skudd. Flere av skuddene kan være fra samme genetiske individ. Forekomsten er ikke direkte påvirket av noen trusselfaktor, men den er meget sårbar for tilfeldige endringer på grunn av liten størrelse og få individer. Bakkeknapp vokser på grunnlendte tørrbakker hvor gjengroingen etter opphør av beite går langsomt. Arten er på tilbakegang flere steder i Europa. Nitrogen-nedfall er oppgitt som en trusselfaktor på kontinentet.

Flere planter har sine eneste eller noen av sine eneste norske forekomster tett sammen på Jeløya. Dette gjelder bakkeknapp, fargemyske, smaltimian, solrose og kvitmure. Denne samforekomsten er nokså vanskelig å tolke. Jeløya ligger i et

belte tvers over Oslofjorden der klimaet trolig er det beste i hele Norge. Det er derfor ikke utenkelig at relikte arter fra den postglasiale varmetida sitter igjen nettopp her. Samforekomsten er likevel litt usannsynlig, også fordi alle enkeltforekomstene er svært små og individfattige. Det er merkelig at såpass mange arter skal ha isolerte og kritisk små forekomster i samme område. En relativ ny etablering av hele elementet er den andre mulige forklaringen.

Referanser

Engan, G., Båtvik, J.I. & Lindberg, C. 2006. Oppsiktsvekkende funn av solrose *Helianthemum nummularium*, fargemyske *Asperula tinctoria*, bakkeknapp *Scabiosa columbaria* og hvitmure *Drymocallis rupestris* på Jeløy i Moss. Varmetidsrelikter eller dyktig 'forfalskning'. Blyttia 64: 15-32.

Hultén, E. & Fries, M. 1986. Atlas of North European vascular plants north of the tropic of cancer. I-III. Koeltz Scientific Books, Königstein. 1172 s.

Kålås, J.A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norge.

van Treuren, R., Bijlsma, R., Ouborg, N. J. & van Welden, W. 1993. The significance of genetic erosion in the process of extinction. IV. Inbreeding depression and heterosis effects caused by selfing and outcrossing in *Scabiosa columbaria*. Evolution 47: 1669-1680.